

DUGONICS ANDRÁS ÜNNEPLÉSE SZEGEDEN

A szülőváros Tanácsa szép meghívót nyomtattatott a másfél százada sirba szállt Dugonics professzor ünneplésére. Az elegáns, karcsú füzet nemcsak a műsört tartalmazza: megékesítették jubileumi plakettel, szemelvényekkel, reflexiókkal, bibliográfiával is, úgy hogy elkerüli a meghívók sorsát: odaállítjuk Dugonics-könyveink közé, megőrizzük. Nem azért persze, hogy belőle citáljuk Vitéz Mihálynak *A Dugonics-ozslopa* c. versét, mert az bizony az 1967-es *Összes versek* szövegközléséhez képest (lásd az I. kötet 313–314. lapját) éppen tíz, s nemcsak a betűhívségből adódó eltéréssel jelent meg kiragadott részlete; s nem is azért, hogy az utolsó lapon beigért Dugonics-kiadványra emlékeztessen bennünket, mert az meg eddig meg sem jelent, de azért feltétlenül, mert *Ilyés Gyula* szép köszöntője is gazdagítja a füzetkét. Közönet Ilyésnek, hogy miként a Tömörkény-jubileum alkalmával, vagy Juhász Gyula ünneplésekor, most is hallatta szavát, s besorolta Dugonicsunkat „föltámadás-képes” íróink közé, sürgetvén műveinek új kiadását.

Hogy Dugonics András valóban mennyire „föltámadásképes írónk”, arról a költői szó igazát erősítve, a tudomány nyelvén és igazságaival vallott *Szaunder József*, egyetemünk egykori professzora, aki vastapsot kapott emlékbeszédével a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának Dugonics-ébesztése óta az első komoly Dugonics-tanulmányt tette a magyar tudomány asztalára. Nincs terünk, s nem is feladatunk méltatni e hasábjainkon olvasható dolgozatot, egyetlen érdemes apróság erejéig szabad legyen mégis kommentálnunk! Irodalomtörténet-írásunkban a XIX. század második fele óta köztudott, hogy Dugonics az *Etelká*-ban elfogadta és népszerűsítette a nagy jezsuita szerzetes tanár, nyelvtudós és csillagász Sajnovics János tudományosan már 1770-ben bizonyított tételét a finn–magyar rokonságról. Baróti Dezső 1934-ben megjelent kismonográfiája az Európa-szerte divatos korabeli észak kultusz szemszögéből tovább építette e tudománytörténetileg rendkívül értékes motívumot, s noha Szerb Antalnak egy szép szuggesztív esszéje (*Karjel, Fínomország, Esthonnya*, 1939. Lásd *A varázsló eltöri pálcáját* c. kötetében, 1961. 472–477. lap) ugyancsak nagy erővel adott hangot eme Dugonicsnál új gondolatnak, a nagy újítás mintha lassan mégis elsikkadt volna, hisz a magyar felvilágosodás történet szemlélet-

ről érkező Mezei Márta 1958-ban már csak futólagosan érinti. Szaunder József most véglegesen igazságot szolgáltat Dugonicsnak, s *Etelká*-jában jelöli meg a finn–magyar rokonságról való közképünk ősforrását. A lapp-atyafiságot még legműveltebb eleink is fantazmagóriának minősítették. Egy Barcsay írta egy Bessenyeinek, hogy „Sajnovits jármától ójjuk nemzetünket, Ki Laponiából hurcolja nyelvünket” —, ám Dugonics hitet tett a „halzsíros atyafiság” gondolata mellett, s a közvélekedés (ismét bizonyítván, hogy a költői, művészi tudatosítás mindig életrevalóbb a szaktudományosnál) órá esküdött. Eleddig semmiféle Dugonics-tanulmányban nem olvastuk, viszont amit mindezzel kapcsolatban Szaunder most magyarázatul — többek között — megemlít, hogy ti. a paraszt-polgár ivadék szegedi Dugonics az ősi testvériség propagálására eleve predesztinált volt! Halászok, pákászok, hajóácsok, superek körében naphosszakat ódöngött ő a Tisza partján, s halakban tudósabb férfiú — *Etelká*-ja is tanúsíthatja! — nem volt nála akkor széles e hazában, hogyne mondott volna hát igent a halzsíros, halszágú északi atyafiságra, s hogyne hittek volna ebben első renden Szeged XVIII. századi polgárai! Ez az életszerű, hitelesítő mozzanat a tanulmány mondott tételének felfokozó, erős emeltyűje, s bizonyosan nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy megérezésére — Szegeden töltött évei kapcsán, a város múltjával való ismerkedései eredményeként — a szerző is predesztinálva volt.

Ez az emlékbeszéd 1968. május 6-án este, az egyetem aulájában rendezett emlékesten hangzott el, ahol még két korreferátum méltatta az ünnepeltet: *Szathmári István* egyetemi docens a nyelvtudomány, *Szendrei János* főiskolai tanár a matematika nevében idézte Dugonics emlékét. Ennek előtte több rendbeli koszorúzás volt Szegeden. Május 5-én a Dugonics-temetőben álló emlékoszlopnál *Diós József*, a Dugonics utcai általános iskola emléktáblája előtt *Oltvai Ferenc*, a belvárosi Dugonics-szobornál *Mocsár Gábor* koszorúzott és mondott emlékbeszédet. Az ünnepségeket kísérelő művészi műsorban *Csernák Árpád*, *Kovács János* és *Gregor József* szerepeltek.

Külön említjük meg, hogy az emlékest előtt megnyitott kiállításra *Nyíri Antal* nyelvész professzor köszöntője kalauzolta az érdeklődőket. Nem szokványos orációt mondott ő sem: pusz-

tuló Dugonics-relikviákról, elromló, szétszóródott kéziratokról, kiadatlanul heverő művekről, csonka kiadásokról beszélt, figyelmeztetvén halaszthatatlan kötelességünkre: ne csak a kegyelet, de a tudomány koszorúját helyezzük el Dugonics oszlopánál. E feladatokról még néhány szót! A modern szegedi irodalom Dugonics talárjából bújt ki, de a mester irodalomtörténeti sorsa még helyi vonatkozásban is feltáratlan, megíratlan. Nagyon sürgősen születnie kell hát Szegeden legalább egy szakdolgozatnak, ami felméri a szegedi Dugonics-hagyománynak nemcsak bibliográfiai, filológiai emlékeit, de azt is, mit merített tudományos anyagban, nyelvben, stílusban, magatartásban Dugonicsból Kálmány Lajos, a szegedi parasztnovella, Tömörkény és Móra Ferenc. A Somogyi-könyvtárban

ajánlatos lenne a hagyatéék szakrendbe állítása is, s összegyűjtése mindannak, ami nagy elődünkkel kapcsolatos, akár ha lemásolandó iratanyag is. S szorgalmazni kellene erősen, hogy Dugonics művei — szegedi erőfeszítés nyomán is — újra megjelenjenek. Az Etelka és a teljes Pétdabeszédek újból való kiadása — akár valamely funkcionáló sorozatban (Régi Magyar Prózai Emlékek?) — halaszthatatlan feladat.

Mindezt persze nem mi találtuk ki. Tessék fellapozni *A Dugonics-Társaság ötven éve (1892—1944)* ötven terjedelmes titkári jelentését — Tömörkény, Móra, Banner János írták többek között azokat —, e feladatok ott már rég kijelöltettek. „Szemléljétek, késő unokák fiai”: mivel tartozunk „A nagy Dugonicsnak”!

(KSI)

LIEBER ÉVA RAJZA